

Ўитёнүсем хамәр аләра

Проект Чәваш Республикн цифра аталанәвөпе информации политикн тата массәллә коммуникацион министрствн пуләшәвөпе пурнәса көрсе пырать

Чәваш Енре фермер ёсне аталантарассине республика правительствн тимләхре тытнине, хәвәртләхә чакармасәр тухәслә ёслесе пымаллине, фермер хушәләхәсене кирлә пек условисем туса памаллине паләртнә нумаях пулмәсть Етөрне районёче вак тата вәтам предпринимательләхре тәрәшәкәсемпе ирттернә ёслә телпултура Чәваш Ен Пусләхән ёсәсене вәхәтләх пурнәслакан Олег Николаев. Унта шәпах фермерләхә аталантарас, предпринимательләхә пуләшәс ыйтәва тәп вырәна хунә. Инвестици тата предпринимательләх хастарләхне үстөрес, предпринимательсән прависене хуәтлес өнөпә ёслекөн координаци канәшә туса хуни те сәк телләвөх сирәптөтөт.

Ял ёсәне кәмәлләса пикеннә

Тушкил ял тәрәхән территорияёче хресчен-фермер хушәләхә йөркелесе ёслесе пурәнакансем сахаләнах та мар. Вёсенчен ытларахәшә кал-кал, тухәслә ёслесе пырать, инвестици майёсемпе, кредит ресурсёсемпе, ку чухнехи технологисемпе анлән усә курма тәрәшәтә, хушәләхә тикёсөсән аталантараса пыма вәй-хәват ситерет. Сәмах кунта чи малтанах Тушкил сәрөнче тәплөннә Сергей Илларионович Илларионов хресчен-фермер хушәләхә пирки пырать. Хәтлә витесенче вильәх-чөрләх ёрчет, уйсенче тухәслә тырпул ситёнөт, фермәри продукция ёслесе тирпейлекен цехра сөт юр-варә кәларасәсә. Техника та, технологи те сөнелсе пырать кунта, сәкә пурте производствәна ыра витём күрет, үсөмлө ёслеме майсем туса парать.

Андрей Николаевич Моряков хресчен-фермер хушәләхә пирки те пөрре сәс мар сьрнә, вулакан ун снчә лайәх пәлет тесех шултатә. Тәпрен илсен, Моряковән производство объекчөсем Йәнтәрчә ял территорияёче вырнашнә, сәв вәхәтрах унән кил-сүрчә Тушкилте, кунта суралса үснә, кунтах тәплөнсе пурәнәтә тата ялән хөвәләнәс өнчә ял хушәләхә телләвөпе усә курма арендәна илнә 121 гектар сәр пур. Ку чухнехи техникапа тата технологипе ёслесе сәр ёсәне әнтарса пынипе пөрлех лаша та йышлә усрать, унән кәтөвнә үстөресх пырать. Патшаләх тәрәшуллә фермера грант парса та пуләшнә.

Гранта тивёснисен шутөнчә Сәхәтпушөснчи Анатолий Павлович Исаевпа Тушкилти Александр Николаевич Павлов фермерсем те пулнә, пәри сәрпә ёслет, иккөмөшә качака ферми тытат, тырәпа кураксем туса илет, сәр лаптәкөсене үстөрсө пыма тәрәшәтә.

—Фермерсем тата хресчен-фермер хушәләхә йөркелесөсә сәр ёслесе пурәнакансем Тушкил ял тәрәхәнчә татах та пур,—терә ял тәрәхән пусләхә Петр Ильич Захаров. Вәл самай әнәслә ёслесе пыракан Дмитрий Юрьевич Алексеев, Юрий Брониславович Федоров, Сергейпе Алексей Якимовсене, ытти хәш-пәр сьнсене асәнчә. Кашниех тәрәшәтә, сьнсене те ёс вырәнөсем туса парасәсә,—паләртрә вәл. Хәй вәхәтөнчә сәк ёсә Сергей Васильевич Андреев тата Александр Александрович Осипов, унән мәшәрә Галина Никонорова та түпе хьвине астава-тәп. Теләр тесен ял сьнини сәр ёсәне туртәннинчен, вильәх-чөрләх ёрчетнинчен телөнмөлли сук, вөсем пурнәс тыткәчи, тә-

♦ Александр Николаевич Павлов

рантаракан пулса тәрәсәсә. Ялсөнчә ёс вырәнөсем сукрах халә. Сәвәнпа пусаруллисем хресчен-фермер хушәләхә йөркелесөх хушәләхә, производствәна аталантараса пыма тәрәшәсәсә. Сәк ёсәре патшаләх та пуләшма тәрәшәтә вөсене, сәмәлләхсем туса пама тимлет.

Грант илнә Александр Николаевич Павловпа култәшөсем вара, маларах асәнтәмәр ёнтә, качакәсем ёрчетөсәсә. Анчәх мөншөн качакәсем, каләпәр, ёнесем мар?

—Ёнесем тытакан хресчен-фермер хушәләхөсем ахалә те сук мар. Сураҳсем те ёрчетөсәсә хәшә-пәрисем. Конкурентләх пур ку телөшпә. Качака ёрчетөкөн фермер хушәләхөсем вара пирөн района халыкөх сук. Качака алла хәвәрт хәнәхакан вильәх. Унән сөчә тутлә, сывләхшән сиплө, сахал та мар парать. Сөтөнчә су хисепә пысәк. Ёнөпә танлаштарсан, качакапа апат та чылай сахалрах тәкакланатә. Ытти тәкаксем те паләрмаллах пөчөкрөх,—тет хресчен-фермер хушәләхән пусләхә А.Павлов. Ёлөк качакана «чухән сьннән ёни» тенә. Әна ытларах ёне туянма тата пәхма вәй ситереймен ватәсем усранә. Халә пурнәс нумаи улшәнчә, чылай сьн харпәр хәй килхушәләхөнчә качака усрать, сәк әслә та чөе ачаш вильәхә кәмәлләтә. Усәллә та сиплө, пысәк сулләхлә сөчөшөн те, усрама ансатрахишөн те, ашөшөн те тытасә әна.

Александр Павлов, пөлекенни пөлет ёнтә, малтан Тәвайра автосервис тытәмөнчә Сергеевсөн мастерскойёнчә ёслөнә, сәмәл машинәсене юсаса-сиплесе кәларнә сәрте тәрәшнә.

—2009 сурла ёслеме пусланә пек астава-тәп унта, султан-сул —көсөх вунә сул иртрә сәпла,—каласа парать вәл. Сәк хушәра

мисө вун-вун машинәна «сөнә сывләш» паман-ши, тата сул сине юсавлә тухма пуләшманши — калама хөнөрөх. Ал-ури сьпәсәтә унән, техникана әнланатә, типтерлө. Тен, ашшөчөнөх, Николай Петрович Павловранах хьвәннә пулө сәкә. Вәл—ёс ветеранө, вәй-халлә ёмөрнә тәван колхоз-совхозра водителә те вәй хурса ирттернә. Пайтах курнә-каласнә әпә унпа акапа вырма вәхәчөсөнчә, ГАЗ-53 автомашинәпа ялан хөрү ёс вырәнөчөчә вәл. —Ёсә, ява кәйнә өвөр, хаваспах тухса утнә әпә, хушәләхри машина-трактор паркне кашничөх сөкленүллө кәмәл-туйәмпә пырса көнә. Салатрөс вун-вун, сәр-сәр сьнна ёспә, укса-тенкөпә тивөстөрсө тәнә, малашләхпа хавхаланса пурәнма май панә хушәләхөсене, ёлөкхи пек ёс пулсан, халә те, хам утмәлтан иртнине пәхма-сәрах унта тухса танкканә пуләттәм,—манпа каласса чунне пусаратә Александр Павловән ашшө Николай Петрович. Сирөм висө сул сурөнә вәл юлашки ГАЗ-53 машинипе, халә те чупат лөшә. Чән та, урах сьн аллинчә вәл халә.

Ашшөне кура ачисем те техникапа явәсмасәр тәман ёнтә, әна-кәна юсама та хутшәнтарнә вөсене. Саша висө йвәлтан иккөмөшә. Халых вәхәтра вәтәртан иртнә сөмьеллө сәмрәк вәл, хәйөн те пөр ача — ывәл үсет, тәватә уйәхра вәл халә. Вөрөнни—сүтә, теçсә. Сәкна та сәмрәкхла әша хьвса үснә. Александр Павлов малтан Шупашкарта строительство техникумө пөтернә, ун хьсәән республикән тәп хулинчөх Мусаври университетән Чәваш Енри филиалөнчә заочно вөрөнә аслә пөлу илнә, механик дипломне тивөснә.

—Чиперөх автосервисра ма-

шинәсем юсанә сәрте тәрәшәкәнкөскө, мөнлө шухәш-төллөвөпә ял хушәләхне сул тытнә-ха эсө?—кәсәкланатәп әпә. —Ялта пөр-пөр ёс пусарса ёслесе пурәнәс, яла аталанма пуләшәс кәмәл суралчә,—хуравлатә Александр Павлов. —Сьнсем хресчен-фермер хушәләхөсем усаçсә, аталанма тәрәшәсәсә. Әпир те сәпла турәмәр, качакәсем ёрчетөссине суйласа илтөмөр, юхәнчәк вите-хуралтәсене турлетсө майлаштарса ёсә юрәхлә тумә шут тытрәмәр.

Әпир тени нумаилә хисөпре янәранәран, сәкна уса паратәп,—тәваттән тәрәшәсәсә вөсем фермәра, Александр Николаевичсәр пусөне тата виçсөн: Дмитрий Владимирович Емельянов, Михаил Валерьевич Андреев, Александр Витальевич Трофимов. Пурте пөр үсөмрисем вөсем, пурте аслә пөлу илнә, сөмьеллө. Чылай хушә шухәшласа сурөнә хьсәән пөрлө вәй хурса ёслеме килөшсө татәлнә вөсем, сурлан-сул ситөнүсем тумә, тупәшләхә үстөрсө пыма теллөв лартнә. Хәйсем суйласа илнә ёсә вильәхөсене усрама условисем туса парассинчен пусәннә. Малтанах Тушкил хушәләхән пулнә кивө сьсна фермин япәхса ларакан икө витине хәйсем сине илнә.

Паллах, иккөшә те юсав ыйтнә. Вөсене пултарнә таран юсаса сөнөтнә, тәррисене сапланә, вильәхөсем усрама тытәнсан кирлө пулакан пүлмөксө тунә, тасатнә. Качака — кирөк мөнлө пулсан та черчен вильәх, әна әшә та, сүтә та сителөклө кирлө пуласине, ятарлә пүлмөксөнчә пәранлаттарассине те шута илнә. Качакәсене сәнталәк лайәх чухне хөллө те усәлма кәларасси таранә шутласа хунә, карта сәвәрнә. Хөллөхи шартламәсенчә вите-сенчә әшә сителөкөсөр чухне әшә памалли майсене те, таса шьвпа тивөстөрсинне те малтанах пәхса хәварнә. Сулпәмалли тәварпа микроэлементсем кирлө пуласси таранә пуса хьвнә.

Качакәсене Йөпреç районөнчи «Путиловка» хушәләхран күрсө килнә. Вәл ёнтә әрат хушәләхә. Зааненски әратри сәмрәк качакәсем туяннә: малтан 20 пуç, унтан телөр 30 пуç — сәпла йөркелөнме тытәннә кәту. Кәйран вөсем пәранласа пама пусланә. Качакә-сураҳ ытларах август-декабрь уйәхөсөнчә такашән пулатә, чуптарнә хьсәән пилөк уйәхран пәранлатә. Качака сайра пөр пуктә тәватә, ытларах иккө-виçсә туса парать. Сәпла вара кәту йышне пысәклатса пыма майсем сук мар. Паллах, такасем те теллөвсене тивөстөрмөллө, әратләхә, продуктивләхә лайәхлатса пыма пуләшмалла.

Халых вәхәтра Александр Павлов хресчен-фермер хушәләхән ама вильәх йышә 90 пуса ситнә, иртнә сулхи ку тапхәртинчен 30 пуç хушәннә. Качакәсен пөтөм йышә вара кәсәлхи августән 1-мөшә төлне 244 пуç шултанатә. 1 миллион та 485 пинтенкө грант укси вильәхпа хәшпөр техника туянма, хушәләхә йөркелесе яма сисөмлө пуләшу

панә. Вильәхсен йышә хушәнса пынә май, сөт туса илессе те үссө, каләпәшә пысәкланса пырать. Төрөссипе, ку вәл сәпла пулмалла та ёнтә, унсәрән мөн усси вәй хуни? Сәпла ака, сәмахран, иртнә сулхи августән 1-мөшә төлне пурө 31 тонна паха сөт туса илнә пулсан, кәсәл сәк хисеп 48 тоннәпа танлашнә. Качакәсем сөт начар мар антараçсә, сәкә әна туса илессине теллөвлөн үстөрсө пыма май панине каласа парать хресчен-фермер хушәләхән пусләхә Александр Павлов. Сөт ытларах антарчәр тесөссөн, паллах ёнтә, вильәхөсене тулхә тәрантармалла. Сәкна та усаң паләртатә вәл. Сәвәнпа сулла кәтөвө илсө тухасәсә качакәсене. Ешөп курака питө хәпәл вөсем.

—Сума аванах сәватәр-ха, тепри-тепри вуншар ёне усраса та сирөн чухлө продукция туса илеймест. Анчәх качака сөтне әста хуратәр-ха, әста вырнастаратәр?—интересленөтөп әпә.

—Удмурти тәп хулинчен Ижевскран килсө илөсәсә пирөн сөтө, эрнере виçө хутчен килөсәсә, продукцияшөн пахаләхне кура начар мар туйөсәсә,—пөлтөрчә ХФХ ертүйси.

—Сөт йүйсө каймасть-и сәв хушәра?

—Танк-охладительсем пур пирөн, вөсемпе сивөтетпөр.

Малтан хресчен-фермер хушәләхән сур тонна таран сөт сивөтөкөн агрегат пулнә. Малтанхи вәхәтра сәкә тивөстөртнә. Халә вара, продукция хисепө үснә май, пөр тоннәлли илме тивнә.

Сөтне вара кунне икө хутчен ирлө-каслә икө аппаратпа сәваçсә. Юлашкинчен туяннипе харәсә тәватә качака сума май килнине каларөс. Сутләх сөт хушәнса пынә май, тупәшә те ытларах кәрет.

Ёнен сөчә чөлхи снчә, теçсә. Ку вәл качакәсем телөшпә те сәвах. Начар ситөрсөн, әратлә вильәх та сөт хушәймасть. Сәкна әша хьвса А.Павлов хресчен-фермер хушәләхөнчә утә-улампә ытти апат сителөклө хатөрлеме тимлөсәсә. Сәк ёсәре ашшә, Николай Петрович та пуләшәтә кирлө чухне хәйөн кивө ГАЗ-53 машинипе. Утта рулонласа упрасәсә —пресс-подборщик пур хушәләхән.

Люцерна, козлятник, урпапа сөлө акса тәваçсә. Сәр лаптәкне пайсөмпә телөр хут пысәклатассипе тимлөсәсә халых вәхәтра — сәкән пирки Тушкил ял тәрәхән специализчө Любовь Константиновна каласа пачө пире. Сәр лаптәкө пысәклансан, вильәх апаплөх ытти хәш-пөр культурәсем акса тәвас пирки те шухәшласәсә. —Тәрәшә ёслес кәмәл-туйәм кунран-кун амаланатә-ха пирөн. Хамәр вәй хурсан, патшаләх та хәй өнчөн пуләшсах тәрсан, хушәләхә малалла аталантарса пыратпәрах тесө шултатпәр. Сәпла пөр турәмәр хамәрән ёсөхөлө пөрлө тишкөрнө самантөсөнчә,—терө юлашкинчен Александр Павлов, хәй ятлә хресчен-фермер хушәләхән ертүйси.

И.ГЛАДКОВ.